

Välkommen till föreställningen

Harriet L.

- ett gästspel av **Moderna Teatern**

Du har valt att tillsammans med dina elever se vår musikteaterföreställning *Harriet L.*, av Agneta Elers Jarleman med musik av Gunnar Edander, jättekul tycker vi! Föreställningens längd är ca 75 min. Vi ser gärna att ni är på plats senast 15 min innan föreställningsstart utanför dörrarna i Gottsunda centrum (mitt emot biblioteket) så vi kan börja på avsatt tid.

Förberedelser

Det kan vara bra att förbereda sina elever innan man ska gå för att se en föreställning. Här följer några tips på vad man kan nämna om ungdomarna är runt 13-14 år och inte är teatervana.

Att besöka en teater

Vad ska man tänka på som publik?

Skratta, gråt, applådera. Man behöver inte vara tyst. Men prata inte om annat med din kompis, det kan ni vänta med till efteråt. Mobiltelefoner, läskburkar och godispapper är också sånt som kan störa andra i publiken.

Att se musikteater

Att se en musikteaterföreställning skiljer sig inte så mycket från att se en traditionell teateruppsättning.

Precis som i en traditionell teateruppsättning så berättas historien i en musikteaterföreställning av skådespelaren som använder sig av de ord hon eller han säger, och sin kropp, sina handlingar.

Det som tillkommer i musikteater är förstås... musik och sång!

Sången blir ytterligare en berättarkomponent för skådespelaren. Musiken kan användas både som en slags "bakgrund" till skådespelet, stämningsförhöjande, som filmmusik. Eller, som i denna uppsättning, också i direkta sångnummer.

I denna musikteater, *Harriet L.* för skådespelaren och musikern handlingen framåt tillsammans genom ett gemensamt berättande där musiken och sångtexterna kan sägas ha lika stor del av berättandet som orden skådespelaren säger.

Information och tips till frågor att dryfta för alla ungdomar från högstadiet till gymnasiet.

Om föreställningen

Harriet L. handlar om den unga poeten och konstnären *Harriet Löwenhjelms*, som gick på Konstakademien i Stockholm i början av 1900-talet och dog i lungtuberkulos på ett sanatorium i Småland 1918, endast 31 år gammal. Harriet Löwenhjelm's dikter är fortfarande lästa och älskade och i den multimediala föreställningen är de tonsatta av Gunnar Edander.

Harriets liv blev kort och den livshotande sjukdom hon bär på tvingar henne att ställa de stora existentiella frågorna. Livet på sanatoriet har en febril puls. Det gäller att hinna leva innan man dör.

Efterarbete

Om ni vill efterarbeta ungdomarnas upplevelse av musikteatern Harriet L. har vi här några förslag på teman eller frågeställningar att samtala kring.

Att samtala om

- Vad handlade föreställningen om?
- Hur skulle du beskriva Harriet?
- Förändras hon under pjäsens gång? Hur?

- Vad betyder det att följa sitt hjärta?
- Att gå sin egen väg?
- Vad är att tro på sin egen förmåga?
- Är det viktigt för dig att hålla på med skapande? Vad gör du? Musik e.t.c.

- Tyckte Harriet mer om flickor än om pojkar?
- Vad innebär bi- och homosexualitet på den tiden?

Genusperspektiv

- Hur skulle du beskriva Harriet ur ett genusperspektiv?
(Traditionellt sett: vad betraktas som manligt repektive kvinnligt? Hur tror ni att hennes samtid såg på henne. Tror ni att hon skulle bli betraktad på ett annat sätt i dag?)
- Hur var det att vara konstnär och kvinna på Harriets tid?
- Vilka nutida kvinnliga konstnärer känner ni till? Manliga? Svenska och internationellt?
- Är det bara en kvalitetsfråga eller kan det vara en genusfråga att vissa kvinnliga konstnärsskap fortsätter att belysas medan andra faller i skugga?
- Om ni har möjlighet: se på exempel av kvinnliga konstnärsskap som fallit i glömska
- Hur väljs de konstnärsskap ut som vi får ta del av i skolan, tror ni?
- Är det "rätt" urval av konstnärer (läs: författare, målare, kompositörer och liknande) som presenteras i skolan i dag?

Ett exempel på hur olika två manliga repektive två kvinnliga konstnärsskap lyfts fram för eftervärlden som vi kan ge: Konstnärerna Nils Dardel och Siri Derkert nämns i pjäsen. Dardel blev

mer känd för eftervärlden än Derkert, trots att de båda var lika uppmärksammade under sin levnadstid.

Pjäsens tema om liv och död kan väcka frågor eller funderingar...

- Vad tänker du om Harriets förhållningsätt till livet och döden?
- För tidig död eller dödsfall av ålderdom, ger det alltid en annorlunda upplevelse av dödsfallet? Hos omgivningen? Hos den som kanske är på väg att dö, i sjukdom?
- Har ni nån egen upplevelse av död eller dödsfall som ni vill dela med er av?
- Vad tänker du om döden? Är du rädd för den?
- Är det obehagligt att prata om döden, eller skulle man prata mer om den?
- Mindre kanske?

Jobba med andra uttryck, för att stimulera ungdomarnas eget skapande. Antingen helt fritt eller med utgångspunkt från ungdomarnas tankar kring föreställningen.

- Teckna och måla
- Göra musik. Komponera en egen låt eller tonsätta en dikt
- Skriva

Man kan också lyfta fram Harriets dikt och konst och låta eleverna diskutera utifrån hennes dikter, eller bilder. Förslag på litteratur som finns på bibliotek: Elsa Björkman-Goldschmidts biografi om Harriet Löwenhjelm. Harriet Löwenhjelm's "Dikter" och "Brev och dikter".

Kompositören Gunnar Edander mailar er också gärna sångtexterna som är med i föreställningen. Vid intresse, hör av er till: edander@algonet.se, www.algonet.se/~edander, eller tel 08 640 24 84 Mob 073 821 49 44

Vi på Moderna Teatern hoppas att vi har inspirerat er till fortsatt arbete med era elever, vi är alltid tacksamma för att få ta del av vad ungdomarna tyckte om föreställningen.

Hör gärna av er och berätta vad ni tyckte, eller bara...

Välkomna tillbaka!

Moderna Teatern
Sabbatsbergsv 6, 1tr
113 61 Stockholm
+4686462081 | +46709456991
info@modernateatern.se
www.modernateatern.se

Här är lite information som ni gärna kan läsa innan ni ser föreställningen. Om sjukdomen tuberkulos som Harriets drabbades av, och om sanatorierna

Var alltid glad -glädje fördriver bacillerna!

I boken Sanatorieliv, tryckt på Herman Halls förlag i Jönköping 1916, får den lungsjuke rådet att med glädjen som vapen övervinna sjukdomen. ”Det beror på den tuberkulöses karaktär om han ska leva eller dö” påstod Harriet Löwenhjelmns bror, lungläkaren Carl Löwenhjelm.

På de stora sanatorierna som vid sekelskiftet byggdes runt om i landet, fick patienterna lära sig att behärska sjukdomen med självbehärskning, renlighet, sunt leverne och förtröstan. Några andra botemedel än kroppens egen självläkande kraft fanns inte. Och de som lämnade sanatoriet skulle bege sig ut i samhället som missionärer för nya hygieniska ideal. Kampen mot ”folkfienden” lungsoten gick hand i hand med framväxten av ”den moderna människan”.

Fienden krossades – men kanske hade sanatorierna en mindre betydelse för den segern. Viktigare var den stigande välfärden; vi började t.ex. att sova i egna sängar, kanske t.o.m. i egna rum. Folkhälsan förbättrades och framför allt introducerades nya mirakelmediciner på 1950-talet.

Lungsoten blev historia – här i vår del av världen. Men där utanför frodas fortfarande tuberkulosen som ett mänsklighetens gissel. En tredjedel av jordens befolkning bär idag på tuberkelbakterier! Tbc är den infektionssjukdom som förorsakar flest dödsoffer i världen och den är ledande orsak till HIV-positiva.

Harriet Löwenhjelm drabbades av ”soten”. Hon tillbringade sina sista år på Romanäs sanatorium utanför Tranås där hon avled natten till den 24 maj 1918.

Sjukdomens historia, de stora sanatorierna, Harriet Löwenhjelmns dikter och konstverk - i **Harriet L.** möts bilderna, musiken, orden, historien och samhället.

”Emedan i en framtid, allt längesedan är glömt” – skrev Harriet i sin dagbok som motto för året 1908. Men lungsotens offer får inte glömmas. Och Harriet är inte glömd, hennes dikter lever!

**Anna Maria Claesson
Jönköpings läns museum**

Till sist manusförfattarens och kompositörens tankar om pjäsen, som ni kanske kan ha glädje av att läsa efter att ni sett föreställningen.

Gissa min gåta

Gissa min gåta skrev en gång den amerikanska författarinnan Tillie Olsen. Att skriva om en annan människa är som att lägga pussel, att försöka gissa en gåta. Ibland vet man inte ens om bitarna man håller i handen hör till just det här speciella pusslet.

Flera gånger tidigare har jag tidigare skrivit för film och teater om konstnärer. Jag har berättat om Ester Ellqvist, som var hustru till John Bauer, om August Strindberg och om Karin Boye.

Gissa min gåta, har jag alltid tänkt, kanske som en besvärjelse.

Hur ska man kunna få fatt i en annan människa? Så att bilden inte bara blir till en spegling av mig själv?

När jag läser Elsa Björkman-Goldschmidts biografi "Harriet Löwenhjem" möts jag först av överväldigande många adjektiv. Skygg, överklassig, ironisk, sårbar, glad, sorgsen, impulsiv, upprorisk, naiv, inlevelsefull... Orden virvlar runt, skymmer nästan bilden för mig.

Det överklassiga har jag svårt att förlikas med, att hantera.

Så börjar jag läsa om de två nära, nära vännerna, Elsa och Honorine. Elsa Björkman som helt oförväget for till Ryssland mitt under brinnande krig, mötte förgrundsgestalterna i Fogelstadgruppen och kampen för kvinnans frigörelse. Oj, vilka starka och speciella tjejkompisar! Harriet, Elsa och Honorine, tre unga musketörer.

Jag läser om tiden, om tuberkulos, krig och hungerkravaller. Om hur kvinnors möjligheter begränsades av kraven att vara snälla, lydiga och anpassningsbara. Analyser av hur medelklasskvinnor flydde in i sjukdom. Sjukdom som en flickflyktväg?

Harriet, är du flickan som inte ville bli vuxen? Var framtiden som vuxen kvinna skrämmande och alltför kvävande?

Gissa min gåta, gissa min gåta... Vad jag känner mig helt säker på är att du ville att dina dikter skulle läsas, att dina bilder skulle visas.

I maj 1918 när du insåg att dina dagar verkligen var räknade, skickade du telegram till Elsa i Ryssland:

"Fröken Löwenhjem önskar träffa fröken Björkman innan slutet av maj."

Elsa reste med tåg genom Ryssland och Tyskland. En lång, besvärlig resa genom ett Europa i krig. Men hon kom fram. Och hon höll din hand.

*-Om fröken Björkman kommit fjorton dar förut, så hade det redan varit slut nu.
Och om ni dröjt i fjorton dar till, tror jag hon levat till dess, sa överläkaren på Romanäs sanatorium.*

Harriet hade en brinnande sista önskan. Hon överlämnade sitt konstnärliga arbete till Elsa och bad att hon skulle försöka få dikterna publicerade och bilderna tryckta och utställda. Harriet var rädd för att hennes arbeten annars skulle gömmas i en familjebyrålåda och glömmas.

Gissa min gåta...

Jag vet inte hur nära jag lyckats komma dig Harriet. Men se, en publik här och nu och inte en som sitter på månen -som du skrev en gång.

Tallyho! Tallyho!

Agneta Elers-Jarleman

Musiken till "Harriet L."

Det var en glad överraskning att möta Harriet Löwenhjelm's poesi. Jag hade endast läst de mest kända dikterna som t.ex. "*Är jag intill döden trött*" och "*Tag mig. Håll mig.*" och några till. Nu mötte jag hela Harriets värld.

Där fanns så många dikter som ropade efter musik. Kärleksfulla, innerliga, roliga och burleska dikter. Det här var ju inte "en gammal adelsdam i päls och stor hatt" som det ärevördiga namnet Löwenhjelm kan få en att tro. När jag såg foton av Harriet och läste hennes dikter, så mötte jag en häftig, ung tjej och så ville jag också tonsätta henne.

Jag blev så inspirerad att jag komponerade en hel sångsamling: "**31 Harriet Löwenhjelm Sånger**". En sång för varje levnadsår av Harriets korta liv. Av dessa ingår tretton sånger i musikteaterpjäsen "**Harriet L.**"

Jag tvekade länge om jag skulle våga komponera musik till "*Beatrice-Aurore*", eftersom den sen länge varit känd i en annan tonsättning. Men jag tänkte att jag skulle vilja tonsätta dikten med dagens tonspråk och ta fram den dramatik och smärta som jag tyckte fanns i dikten. Sorgen över att inte få den man håller kär.

Förutom de dikter som ingår i Harriets lilla kända diktsamling, har jag hittat några dikter som inte kom att ingå i den officiella utgåvan. Till ex. "*Vår kärlek- det var i det röda blodets tid*" och den dikt som jag tycker är det allra vackraste Harriet Löwenhjelm skrivit: "*När vi är stoft*", en översättning från engelska av poeten Rupert Brooke som föddes samma år som Harriet 1887 men dog 1915 endast 27 år gammal. Hans öde måste ha gripit Harriet som översatte dikten när hon själv var döende 1917, under sitt sista levnadsår.

"...ett stoftgrand som har varit jag

skall möta en atom av dig..."

Gunnar Edander

DN 18 mars 2010

Resistent tuberkulos sprider sig över världen

QuickTime och en
TIFF (okomprimerat)-dekomprimerare
krävs för att kunna se bilden.

Tuberkulos som är resistent mot flera mediciner sprider sig över världen. Siffrorna är de högsta som har uppmätts, och allra värst är läget i nordvästra Ryssland, framför allt i Murmansk och Pskov.

BEHANDLINGEN KAN TA FLERA ÅR

Tuberkulos behandlas i första hand med medicinerna Isoniazid och Rifambicin. Ofta uppstår resistens mot någon av medicinerna, men oftast går sjukdomen att behandla på ett halvår.

Multiresistent tuberkulos är motståndskraftig mot både Isoniazid och Rifambicin. Men läkare har fortfarande flera mediciner att tillgripa, även om de är dyrare och har svårare biverkningar. Behandlingen kan ta ett par år.

Extremt resistent tuberkulos, XDR-TB, är motståndskraftig mot samtliga eller nästan samtliga mediciner som finns. □DN

Det rapporterar Världshälsoorganisationen, WHO, som presenterade ny statistik i går, tisdag.

I början av 1900-talet var tuberkulos den vanligaste dödsorsaken för unga svenskar. Med stigande levnadsstandard och nya, effektiva mediciner kunde vi få bukt med sjukdomen.

Men i många andra länder är tuberkulos vanligt än i dag. En tredjedel av världens befolkning bär på smittan. Ungefär en tiondel av dem – ofta försvagade av andra sjukdomar, undernäring eller ålderdom – drabbas av sjukdomen. Uppskattningsvis ett par miljoner människor dör varje år i tuberkulos.

På senare år har en allt större andel av tuberkelbakterierna blivit motståndskraftiga – resistent – mot flera av de mediciner som används.

WHO visar nu att 28,3 procent av tuberkulosfallen i det ryska distriktet Murmansk och 27,3 procent av fallen i ryska Pskov är multiresistenta.

Bland länder toppar Moldavien med 19,4 procent multiresistenta fall, följt av Estland med 15,4 procents multiresistens. Lettland kommer på fjärde plats med 12,1 procent.

I både Estland och Lettland går utvecklingen dock åt rätt håll, med en minskande trend.

Allra mest oroande är den extremt resistent tuberkulosen. Den kallas för XDR-TB och är motståndskraftig mot praktiskt taget alla mediciner. XDR-TB blev känd för bara fyra år sedan efter ett utbrott i Sydafrika.

I dag har 58 länder rapporterat om fall av extremt motståndskraftig tuberkulos. WHO uppskattar att 25.000 människor drabbas av formen XDR-TB varje år.

Att multiresistent tuberkulos blir vanligare är ett mycket allvarligt hälsohot. Läkare måste ta till mediciner som har betydligt svårare biverkningar än de vanliga medicinerna, och i värsta fall finns ingen medicin kvar som hjälper.

Sverige tillhör de mest förskonade länderna i världen när det gäller tuberkulos. □ Men andelen tuberkulosfall ökar även hos oss för varje år. Merparten av de drabbade kommer från länder där sjukdomen är vanligare. Men även äldre personer födda i Sverige blir sjuka, och smittan sprids i Sverige, om än i begränsad omfattning för närvarande.

År 2008 rapporterades 15 fall av multiresistent tuberkulos i Sverige.

Karin Bojs

karin.bojs@dn.se